

POVJESNIČAR RUDOLF HORVAT I KOPRIVNIČKA PODRAVINA

Iako je njegovanjem hrvatske povijesne svijesti prof. dr. Rudolf Horvat zadužio svaki naš kraj, ipak je 120-obljetnica njegovog rođenja prošla nezapaženo, pa je samo njegov unuk Milivoj Hrnčić napisao o svom djedu jedan osvrt na osnovi onoga što je znao.¹ Ovaj moj rad je ostvarenje moje težnje da bar njegovo rodno mjesto bude izuzetak, pa sam zbog ograničavanja prostora odlučila da, osim najkraćeg presjeka kroz biografiju, izdvojim ono što je u Horvatovom životu i radu bilo vezano u Podravinu, ne isključujući da su mi neki detalji, koji nisu zabilježeni u novinama, i promakli. Horvat je, naime, održao diljem Hrvatske više od dvije tisuće predavanja, objavio više od 1.200 članaka u raznim novinama, te objavio 60 knjiga, što je u uvjetima političke represije nad njegovom osobom zahtijevalo izvanrednu životnu snagu, snalažljivost, upornost i marljivost, i jasno, samoprijegor.

Horvat je rođen u Koprivnici 14. ožujka 1873., u kući Kolmann na Lenišću. Otac Andrija bio je ugledni cehovski čohaški majstor i više godina član zastupstva grada Koprivnice, pa je Rudolf Horvat već u najranijoj mladosti slušao o različitim problemima svog rodnoga grada, iskazavši kasnije ovaj interes kroz brojne radove o povijesti gradova sjeverne Hrvatske. Učitelj mu je bio Cjuro Ester, dramaturg i komediograf, i čovjek s izraženim smislom za pisanu i govornu hrvatsku riječ, pa je to bilo presudno za Horvatov duševni razvoj i interes. Nižu realnu gimnaziju Horvat završava u Zagrebu, peti i šesti razred gimnazije na odličnoj franjevačkoj gimnaziji u Varaždinu, a humanističko usmjerenje ove škole i dobar uspjeh omogućili su mu da gimnaziju nastavi kao pitomac nad-biskupskog liceja u Zagrebu i da položi maturu na gornjogradskoj zagrebačkoj gimnaziji. Upisuje Bogoslovni fakultet, ali nakon jedne godine studija nastavlja studiranje na Mudroslovnom (Filozofskom) fakultetu Franje Josipa I, koji i završava 1896. godine, objavivši već te godine 15 članaka o raznim povijesnim temama i studiju o hrvatskom banu Ivanu Korvinu.²

Pripremajući se za polaganje završnih ispita na fakultetu, Horvat je obilazio koprivnička predgrađa, te je za prvi svezak **Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena** (1896.) prikupio narodna predanja i običaje, te ovim radovima ulazi među prve sakupljače naše etnografske baštine, obavivši vrijedan posao godinu dana prije nego što je Antun Radić objavio "Osnovu za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu" u drugom svesku spomenutog zbornika.

Ne žaleći truda i teškoća Horvat, vjerojatno kao prvi student geografije i povijesti, obilazi porječje Drave u području Koprivnice i upotpunjuje hidrografska sliku, te tu, danas izgubljenju studiju, brani kao diplomsku radnju kod dr. Hinka Hranilovića.

Dr. Rudolf Horvat pred prvi svjetski rat
(Arhiv Hrvatske, Družba Hrv. zmaja, kut. 100)

Stekavši diplomu namjesnog učitelja Horvat je dobio namještenje u Osijeku, pa je već godinu dana kasnije promoviran za doktora filozofije, obranivši u Zagrebu pred Tadijom Smičiklasom i Vjekoslavom Klaićem radnju "Kralj Tomislav i njegovo doba". Odabir ove teme za uži studij bio je za Horvata vrlo važan, pa se on cijelog svog radnog vijeka vraća proučavanju Tomislava, čija se kraljevina prostirala od mora do Drave i Dunava, dakle na prostoru Hrvatske kakvu je Horvat želio i proučavao.³

Zaposlenje u Osijeku 1897-1901., Zemunu 1901-1902. i Petrinji 1902-1907. usmjerili su Horvata prema istraživanju hrvatsko-turskih, hrvatsko-mađarskih i hrvatsko-srpskih odnosa, pa je na tom području ostvario koliko je mogao s obzirom na raspoložive izvore i literaturu, ograničen u svojim kretanjima i radnim mjestom i znanjem jezika.⁴

Njegova težnja za radom na povijesnim izvorima gušena je svakodnevnim radom i na nižoj gimnaziji u Petrinji, ali i udaljenošću od Zemaljskog arhiva u Zagrebu, koji je već raspolagao s ogromnim količinama vrijedne građe, iako još nije bio smješten u sadanjim prostorijama na Marulićevu trgu. Nakon dvanaest molbi Horvat je ipak premješten u Zagreb 1907., u čemu je najvjerojatnije pomogao i Stjepan Radić, s kojim se zbližio za vrijeme Radićevo novinarskog rada u Zemunu 1902. godine. Naime, za vrijeme svog boravka u Petrinji nije ojačao u Petrinji samo Hrvatski

sokol i pjevačko društvo "Slavuj", već i rad Hrvatske pučke seljačke stranke, te su radićevci na tom području stekli čvrstu podršku.⁵

Dokumenti pokazuju da je, za razliku od Khuen Hedervarya i Teodora Pejačevića, ban Pavao Rauch iz Martijanca pripomogao Horvatu da radi u Zemaljskom arhivu. Rauch je bio daleko pozitivnija ličnost u hrvatskoj povijesti nego što se danas zna. On je ojačao hrvatsku liniju u politici, suprotstavivši se slavonskim banovima Khuenu i Pejačeviću, koji su nametali mađaronstvo i nastojali što više umanjiti vrijednost već poprilično osiromašenog državotvornog hrvatskog plemstva sjeverozapadne Hrvatske.⁶ To je onda dobrim dijelom nastavio i ban Nikola Tomašić, proširivši izbornu pravo glasa i omogućivši tako seljačkim predstavnicima ulaz u saborske klupe. U ovakvoj klimi Rudolf Horvat piše o Varaždinu, o Međimurju, o Jelačiću, o ekshumaciji Petra Zrinskog i Krste Frankopana, a navraća i u Koprivnicu, koja je također zainteresirana za svoju povijest. Kao "zmaj Koprivnički" u okviru Društva Hrvatskog zmaja, osnovanog 1905., Horvat drži velik broj predavanja o najvažnijim događajima u hrvatskoj povijesti, uključivši tu i Bosnu. Kao zmajevac on sudjeluje 1909. godine i na otkrivanju spomen-ploče Petru Preradoviću na rodnoj kući pjesnika u Grabrovnici, a otkriću su prisustvovali i Emilije pl. Laszowski, dr. Velimir Deželić, Stjepan Širola, dr. Gudrun Oriovčan, dr. Ferdo Šišić i Peroslav Ljubić.⁷

Horvat je i predsjednik kluba Ćirilometodskih zidara koji prikupljaju sredstva za osnivanje hrvatskih škola u Istri, pa se povezuje i s koprivničkim Istranima i Primorcima (dr. Edo Dorčić i dr.). Obilježavanje dana Sv. Ćirila i Metoda u Koprivnici imalo je dosta uspjeha, pogotovo stoga što se na ovom području i župnik Stjepan Zagorac borio za narodni jezik u crkvi. Ne manje aktivan bio je od 1907. Rudolf Horvat u društvu Hrvatskog Radiše. Prisjećajući se teškoća u svom školovanju izazvanih velikom krizom 1883. godine, Horvat nastoji da se i siromašna djeca Podravine smjeste u konjunkturne i perspektivne obrte.

Horvatova velika muzikalnost omogućila mu je i rad u pjevačkim zborovima. Gdje god je radio, Horvat je član pjevačkih društava. U Zagrebu bio je 1909. predsjednik Hrvatskog pjevačkog tipografskog društva "Sloga" i član društva "Sljeme". Budući da u tom vremenu još nije došlo do sukoba između njega i dra Franje Fanceva oko varaždinskih listina, oba sudjeluju u proslavi 100-godišnjice rođenja tvorca patriotskih budnica Ferde Rusana 10. prosinca 1910. u Virju. Od 1911. do 1921. Horvat je predsjednik Saveza hrvatskih pjevačkih društava, te organizira vrlo uspješne smotre i tako šiti i hrvatsku svijest i hrvatsku pjesmu na širem području, svugdje gdje je mogao.

Budući da su imalo važnija mjesta imala svoje novine, one izvještavaju o ovim smotrama, a nerijetko reklamiraju i Horvatova djela. Tako je npr. Peroslav Ljubić u svojim **Hrvatskim novinama** u Virju od 1905. obavještavao svoje čitaoce o Horvatovim djelima, a objavljuje i neke njegove članke.⁸ Međutim od 1909. Ljubić sve više skreće prema južnoslavenskom unitarizmu, pa se putovi Horvata i Ljubića posve razilaze. Poznanstvo Horvata i Ljubića trebalo je uroditi objavljivanjem zbirke Horvatovih članaka o povijesti Virja, Novigrada i Koprivnice u Ljubićevoj tiskari u Virju, ali je njihov razlaz otklonio realizaciju tog plana, pa je knjžica izašla tek 1933. u izdanju Matice Hrvatske, iako je najavljena u **Hrvatskim novinama** 18. srpnja 1907. godine.⁹

Kao predsjednik Saveza hrvatskih pjevačkih društava Rudolf Horvat sudjeluje i u velikoj proslavi četrdesetogodišnjice Hrvatskog kulturnog i pjevačkog društva "Podravac" u Koprivnici 28. lipnja 1914. Predsjednik ovog društva bio je u to vrijeme dr. Edo Dorčić, koprivnički odvjetnik, rodnom iz Novoga. Ova velika svečanost bila je prekinuta u 16,30 sati, kada je stigla vijest o smrti austrougarskog prijestolonasljednika Franje Ferdinanda i njegove supruge vojvotkinje Sofije Hohenberg u Sarajevu. Otkazan je i večernji koncert i gosti i učesnici razišli su se zabrinuti, predosjećajući da dolaze teška vremena.¹⁰

Rudolf Horvat sa suprugom Jelisavom, aktivistkinjom Hrvatske žene i kćerkom Ružicom (Arhiv Hrvatske, Družba Hrv. zmaja, kut. 100)

Za vrijeme prvog svjetskog rata Horvat se povlači s javne scene, te do 1918. završava studij prava, koji je upisao 1913. godine, pa mu to omogućava objavljivanje i u pravnim časopisima.¹¹ I marljivo istraživanje arhivske građe u Zemaljskom arhivu nagrađeno je dobrim rezultatima, pa objavljuje u *Vjesniku kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arhiva* sve do 1917. dosta vrijednih arhivskih izvora, među kojima i nekoliko za Podravinu.¹² Usprkos ovom bavljenju ispravama i apolitičnim predavanjima u školi, Horvat nije prvi svjetski rat proživio mirno. Na denuncijaciju nekih prijatelja bio je bez istrage osumnjičen za prijateljstvo sa Srbima i 1915. do 1916. interniran u udaljeni Szatmar Nemet, gdje je proživio teške dane. Dakako da je optužba bila

nedokazana, ali u ratnim vremenima nikada ne treba mnogo da čovjek bude "politički sumnjiv" i kao takav udaljen od svojih poslova i svoje obitelji.¹³

Ni njegovo neslaganje s Fancevim, koji je postao direktor Sveučilišne biblioteke u Zagrebu, te s Varaždincem Stjepanom Srkuljem, čijem se imenovanju za gradskog načelnika Zagreba 1917. žestoko protivio, nije mu olakšalo život za vrijeme prijelaznog perioda kada je koalicijski dio Narodnog vijeća krajem 1918. pripremao ujedinjenje Države Slovenaca, Hrvata i Srba sa srpskim kraljevstvom, pa je bio suspendiran od službe. Nakon kraćeg vremena ponovno je počeo raditi u školi, ali politički nedovoljno lukav već početkom 1919. dolazi u sukob s unitaristički raspoloženim Srbima, te su mu sva vrata za uspješnu karijeru činovnika postala zatvorena, stavljajući ga na listu "nepoćudnih i po režim pogibeljnih osoba". Razloga za ovakav tretman ima više, ali dva su svakako glavna.

Prvi je što je 1918. Rudolf Horvat počeo objavljivati članke u Radićevom **Domu**, a Radić je bio smatran najgorčenijim protivnikom beogradskog centralizma i žestoko proganjan prvih godina nove jugoslavenske države.¹⁴

Drugi je razlog što se Horvat sa smionošću hrvatskog sokola okomio na novi grb Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, kritizirajući tekst objavljen 7. veljače 1919. u **Narodnim novinama**.¹⁵ Horvat je ukazao na heraldičke i ideološke pogreške kod grba, kritizirajući što je grb sastavljen tako da u glavnom grbu, sastavljenom od tri manja grba (srpski s bijelim križem u crvenom polju, a oko križa četiri C, hrvatski sa šahovnicom od svega 24 kocke i slovenskim od bijele zvijezde i bijelog polumjeseca u modrom polju), ali tako da grbom dominira bijeli križ, nazvavši ga nesmišlom, i postavivši upit: "Tko je g. ministru Pribičeviću dao prava da samovoljno mijenja poredaj kocaka na prastarom grbu Hrvatske?" **Jutarnji list** je zatražio mišljenje heraldičkih stručnjaka (dr. Bojničića), a jednako je postupio i ban dr. Ivan Paleček, pa je Svetozar Pribičević, kao ministar unutrašnjih poslova, poslao novi nacrt ispravljenog grba, ispričavši se da je grb izrađen u Ministarstvu vanjskih poslova, te da s njegove strane nije bilo nikakvih "tendencija" da se forsira srpski grb kao grb Dušanovog imperiuma.¹⁶ Nema danas nikakvih podataka da je Pribičević zatražio da se Horvat kazni. Međutim odsječni savjetnik iz predsjedništva zemaljske vlade dr. Gavra V. Gojković na svoju ruku postavlja Povjereništvu za bogoštovlje i nastavu upit da li Horvat može i dalje biti profesor, ako u javnom glasilu napada aktivnog ministra. **Narodne novine**, kao službeni list Zemaljske vlade, objavile su 24. travnja 1919. da je Horvat udaljen iz službe i privremeno umirovljen. Budući da u tom rješenju nisu bili navedeni razlozi ovog postupka, Centralno đučko vijeće je prosvjedovalo zbog ovog načina, pozivajući se na pravnu državu i na demokraciju. Upit o razlogu umirovljenja postavio je i novinar **Obzora** Vladimir Lunaček, na što je preko **Riječi** odgovoreno da je umirovljenje uslijedilo jer je Horvat "zaboravio da profesor ne smije zlorabljivati školu u svoje političke partizanske svrhe, da ne smije harangirati đake protiv vlade", odnosno da je "dr. Rudolf Horvat pogibeljan za državu i jedinstvo."¹⁷

Ako su građanski krugovi, skloni kompromisima, i prihvatili ovo mišljenje, mladost se teško mirila s ovim postupkom, pogotovo stoga što je tih dana srpski kazneni zakon proširen na cijelo područje Kraljevstva SHS (10. travnja 1919.), a bila je zabranjena i prvomajska proslava, te je vojna policija raščistila tog dana Sveučilišni trg, koji je upravo tih dana dobio ime po velikom mirotvorcu Wilsonu. Učenici osmih razreda obiju zagrebačkih gimnazija i studenti prava stupili su 3. svibnja u štrajk, što je izazvalo veliku buru u školama, a učesnici štrajka bili su zabilježeni na policijskim listama kao revolucionarni i novoj državi nesklon element.¹⁸

Ovaj događaj ukazuje da je hrvatski grb sa šahovnicom, upotrebljavan od 1525. godine, bio veliki kamen spoticanja kroz vijekove i analogija Srba s Mađarima, koji su desetljećima gušili hrvatsku nacionalnost kroz grbove pojavila se nekako sama od sebe, rušeći sve više iluziju o demokraciji. Bila

je sreća da je upravo 8. svibnja 1919. Mirovno vijeće u Parizu priznalo Kraljevstvo SHS kao novu državu, pa je ovaj događaj potpisao Horvatu aferu u drugi plan, s time da je sve do 1926. bio umirovljenik, što mu je zadavalo materijalnih briga, ali mu je omogućilo znatno veću slobodu djelovanja u odnosu na zaposlene profesore.

Rudolf Horvat se u nadolazećim vremenima vrlo usko veže uz Radića. Obavlja za stranku razne poslove, pa tu treba pored političkih brošura o odnosima Hrvata i Srba istaknuti i odlične gospodarske izvještaje u **Domu** (1922. godine), velik uspjeh oko sakupljanja sredstava za nabavu Hrvatskog seljačkog doma na Zrinjvcu i sl. Kandidirao se i kao nositelj Radićeve liste u Zagrebačkoj županiji i zamjenik Radića na listi Srijemske županije u povodu izbora za Ustavotvornu skupštinu, ali u Narodnu skupštinu nije ušao zbog Radićeve odluke da apstinira od nenarodnog i protuustavnog rada u uvjetima jake centralizacije. Horvat se i na izborima 1923. kandidirao u Osijeku i u Valpovu gdje je imao mnogo svojih pristaša, a tada već stranka ima obilježje republikanizma i zove se Hrvatska republikanska seljačka stranka. I ovog puta izabrani poslanici bojkotiraju Skupštinu.

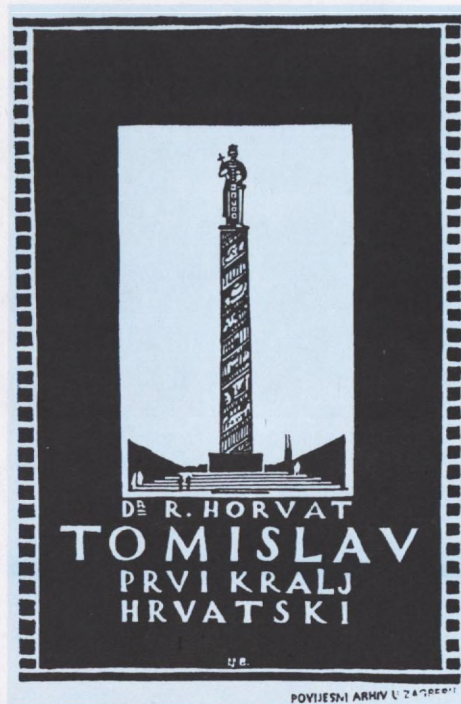
U 1924. Horvat dolazi u novu situaciju, slamaajući sve veze s Radićem, koji je svoju stranku učlanio u Moskvi u komunističku Seljačku internacionalu. Na sjednici Glavnog odbora Hrvatske republikanske seljačke stranke 3. kolovoza 1924. Horvat je izjavio "...da Radić nije učinio nikada ništa gore i luđe nego to", a u tom mišljenju su ga podržali i narodni poslanik iz Đurđevca Tomo Jalžabetić i đelekovački župnik Fran Škrinjar.

Zanimljivo je da Stjepan Radić nije bio zlopamtilo, i iako više do svoje smrti nije direktno surađivao s Horvatom, za vrijeme dok je bio ministar prosvjete u beogradskoj vladi indirektno je poradio da dr. Rudolf Horvat ponovno dobije mjesto profesora povijesti na jednoj zagrebačkoj gimnaziji, što je bilo prilično riskantno s obzirom kako je Horvat govorio i pisao.

Horvatovo kretanje postalo je predmet stalne pozornosti zagrebačke policije. To je onemogućilo i njegovo intenzivnije djelovanje na području Podravine i osobito Koprivnice, koja je kao željezničko raskršće i zadnje mjesto na putu prema Mađarskoj, bila policijski strogo kontrolirani grad s jakom vojnom posadom. Dakako da je ovakav položaj grada imao negativnu posljedicu na njegov razvoj, te je dovoljno usporediti gospodarsku strukturu Koprivnice 1918. s onom iz 1939. pa da se dođe do zaključka o nazadovanju ovog grada u kojem se smanjio broj radnika i broj tvornica, a povećala nezaposlenost i bijeda. Pogраниčni položaj pretvorio je Koprivnicu u policijsku stanicu u kojoj su kotarski predstojnici i šefovi gradske policije bili osobe povjerenja režima, pa je osjećaj neslobode imao i Miroslav Krleža prilikom svojih dolazaka i prolazaka kroz Koprivnicu.¹⁹

Kratkotrajni zastoj u procesu centralizacije za vrijeme vlade Davidovića iskorištava i Hrvatski sokol i pjevačka društva za pojačanu aktivnost. U tom vremenu dolazi i Rudolf Horvat kao predsjednik Saveza hrvatskih pjevačkih društava i predsjednik kulturno-prosvjetnog odsjeka Hrvatskog sokola u Virje 24. lipnja 1924. na proslavu organizatoru ilirskog kazališta i pjesniku hrvatskih domoljubnih pjesama Ferdi Rusanu. Tom je prilikom Horvat održao predavanje o povijesti Virja, a Đuro Sudeta je izabran za voditelja kulturnoprosvietnog pododsjeka Hrvatskog sokola u Virju.²⁰

Mislim da je Horvatovo namjerno zaobilaženje Koprivnice proisteklo i iz njegovog prijateljavanja s koprivničkim učiteljem Rudolfom Žličarom, koji je 1923. postao i član Družbe hrvatskog zmaja, nakon što je ne samo bio otpušten iz škole i smijenjen s položaja gradskog podnačelnika, već i napucan od Gjorgja Radančevića zbog uređivanja i izdavanja tjednika za politiku, gospodarstvo, obrt i javni život "Hrvatski narod". Žličar je bio u Koprivnici i jedan od osnivača Kazališnog kluba i vrlo aktivan član Hrvatskog sokola i Hrvatskog učiteljskog društva, pa je 1924., kada je Obznana - primijenjena prvi puta protiv komunista krajem 1920. - proširena i na Radićevu Hrvatsku republikansku seljačku stranku, bio i zatvoren. U zatvoru, tučen i mučen, Žličar je

Naslovna strana Horvatove knjige "Tomislav" iz 1925. godine (Povijesni arhiv u Zagrebu, fond Dečak)

obolio od tuberkuloze, pa je živio samo do 13. lipnja 1926. godine. U vremenu kada je Stjepan Radić postao ministar prosvjete i Žličar je imenovan kotarskim školskim nadzornikom u Koprivnici, a onda radi liječenja premješten i u Zagreb, ali poput Sudete i njega bolest uništava i onesposobljava za rad.²¹ Žličarova smrt se očito jako kosnula Rudolfa Horvata.

U 1925. na političkom i stranačkom planu dolazi do previranja i u Podravini i do tada jedinstveno radićevsko područje dijeli se na one koji odobravaju Radićevu taktiku i strategiju i na one koji pristaju uz Tomu Jalžabetića. No narod ovu dijasporu dugo vremena nije htio priznati. To se vidjelo prilikom obilježavanja 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva, kada se Rudolf Horvat nalazi među najzaposlenijima organizatorima ove proslave. U organizaciji Hrvatskog sokola on u Koprivnici 18. travnja 1925. drži predavanje o životnoj snazi hrvatskog naroda (isto i u Križevcima i u Bjelovaru), a sutradan o nekadašnjim staležima Hrvatske. O povijesti Koprivnice predaje u Koprivnici 21. lipnja 1925. Posebna mu je pažnja usmjerena na Virje, te su Virovci 14. kolovoza položili na mogilu u zagrebačkom Maksimiru pet kilograma virovske zemlje, a slijedeće godine u podnožje spomenika i simbole seljačkog života u Virju (kolovrat iz 1834., preslicu i lopatu).²² Pretpostavlja se da je Horvat bio jednako aktivan i u drugim mjestima Podravine, ali bi to valjalo potvrditi dodatnim istraživanjem i dokumentima. Jedan od njegovih biografa kaže da je prigodom obilježavanja 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva držao isti dan govor u Križevcima, Koprivnici, Pitomači, Podravskim Sesvetama, Ferdinandovcu, Orahovici i Popovači.²³

Kao ministar prosvjete, Stjepan Radić omogućava kulturne i crkvene manifestacije hrvatskog naroda. Od 20 lipnja do 26. rujna 1926. održavano je u Koprivnici 18 priredaba u sklopu

Jubilarcima

Ljudevitu Kneziću,

*kanoniku i opatu, počasnom predsjedniku društva sv. Jeronima,
Zmaju Zelinčićkom*

Dru. Velimiru Deželiću,

*hrvat. pjesniku i književniku, predsjedniku Kola hrvat. književnika,
Zmaju Klokočkomu*

Dru. Rudolfu Horvatu,

hrvatskom historičaru, Zmaju Kopriivničkomu

*Prvaci ste u radu na kulturnom polju,
Izoral ste brazdu mnogu brižna čela,
A vodila Vas pri tom samo ljubav vrela
Za dom i rod, budućnost da mu date bolju.*

*Za ovaj marni rad i plemenitu volju,
Za trajnija od mjedi Vaša zorna djela
Priznanja vijenac Domovina Vam je splela,
Da nagradi Vas, djecu svoju ponajbolju,*

*Na časna mjesta stavila Vam lica vedra,
Za uzor da ste svemu rodu na vidiku,
U ljubavi Vas privila na svoja njedra,*

*A nas sve složila u skladnom ovom kliku:
„Da Bog bi dao, te još Vaša pera zlata
Poradila na korist Doma svih Hrvata“!*

ZAGREB, Kamenita vrata 29. III. 1933.

LEON KAURIĆ,

Zmaj Banovački, protonotar B. H. Z.

pasionatskih igara, koje je organizirao koprivnički župnik Stjepan Pavunić. Posebna je svečanost održana 23. rujna kao dan obilježavanja 400-godišnjice hrvatskog Sabora u Koprivnici pod predsjedanjem Krste Frankopana. Nakon što je Božena Zlatar govorila o povijesti Hrvatske oko 1526. godine, Rudolf Horvat je održao vrlo uspješno predavanje o povijesti Koprivnice od najstarijih vremena do danas. Tri dana kasnije koprivnički Hrvatski sokol je organizirao narodnu berbu grožđa, a završna svečanost igara održana je 16. listopada, kada je glazbeno društvo po vodstvu Rudolfa Matza izvelo koncert kompozicija slavenskih skladatelja Stanislaw Moniuszka, Rimski Korsakova, Stevana Mokranjca i Matza.²⁴

Nakon toga ne čuje se za Horvata u Podravini do 1931. godine. Agrarna kriza i ubrzano snižavanje cijena poljoprivrednih proizvoda i stoke čine život sve težim, a u uvjetima pojačanog pritiska režima sve je manje Horvatovih javnih istupa.

Horvatova izdvojenost od Hrvatske seljačke stranke onemogućila je Horvatu istupanja preko Seljačke Sloge Rudolfa Hercega, pa on, što se tiče javnih predavanja, živi u tihom izolaciji. Ponovno predaje na donjogradskoj zagrebačkoj gimnaziji, a dosta skrbi o bolesnoj majci koja kod njega i umire 1932. godine. Stalan profesorski prihod omogućio mu je putovanje po Austriji i Njemačkoj, pa su i eventualna predavanja putopisna. Prijateljstvo s Josipom Horvatom omogućava mu da od 1931. do 1939. u **Jutarnjem listu** ispunjava stalnu rubriku "Spomendana", u kojoj podržava stalno sjećanje na važna zbivanja iz hrvatske povijesti, te je njegovo ime i dalje prisutno u svim hrvatskim domovima, jer te svoje male, sadržajem bogate članke, uvijek potpisuje.

Međutim, netom je kralj Aleksandar donio oktroirani ustav i Rudolf Horvat postaje povijesno aktivniji, te 25. listopada 1931. u okviru rada Zmajevaca drži u Čakovcu predavanje o Eugenu Kvaterniku koji je ubijen u Rakovici 1871. godine u nastojanju da oživotvori samostalnu Hrvatsku. Poslije 1936. Horvat prekida s Družbom hrvatskog zmaja, pa se 27. siječnja 1937. zahvaljuje i na članstvu, jer se u društvo uvuklo strančarstvo, te vraća i "zlatnog zmaja", jer je od 1935. bio zamjenik velikog meštra Emilija Laszowskog.²⁵ Povezan je, međutim, s društvom Hrvatska žena, gdje je vrlo aktivna i njegova supruga Jelisava.

Valja istaknuti da je Rudolf Horvat - nakon što je Stjepan Srkulj s položaja gradonačelnika Zagreba prešao na položaj ministra građevina 1932., poklonivši kralju Aleksandru Pongračev dvorac na početku Tuškanca - po treći put umirovljen, s ne mnogo većom mirovinom nego 1919. godine. Srećom, svoje prihode može upotpuniti stanarinom od svoje kuće u Dalmatinskoj 20 i posjedom koji je stekao u blizini Gradeca. Spomen-dani, njihova savjesna izrada i upotpunjavanje, a onda i popunjavanje povijesti pojedinih mjesta dopunskim istraživanjima u Državnom arhivu zaokupljaju njegovu punu pozornost, te je, kako se čini, imao već 1933. dovršenu knjigu o Koprivnici.

Te mu je godine Matica Hrvatska objavila knjigu "Hrvatska Podravina. Povijesne rasprave, crtice i bilješke", u kojoj u predgovoru Horvat piše: "Za tisak sam eto najprije priredio rasprave, crtice i bilješke iz prošlosti Hrvatske Podravine, tj. onih mjesta, koja se nalaze između Varaždina i Virovitice. Kako "Matica Hrvatska" u svojoj "Maloj knjižnici" izdaje samo kraće radnje, nije sve stalo u prvi svezak. Imam posve spremljen rukopis za drugi svezak "Hrvatske Podravine", koji će se štampati, kada "Matica Hrvatska" raspača prvi svezak." Međutim, poslije prvog sveska "Hrvatske Podravine" nije slijedio drugi, vjerojatno zbog pridjevka "Hrvatska", koji se 1933. godine - usprkos ustavnom stanju i snaženju Hrvatske seljačke stranke - još uvijek nije smio upotrebljavati.

S osobitom je pažnjom Horvat pripremao za štampu i knjigu o području nekadašnje Srijemske županije, koju mu je objavila Tipografija 1936. godine pod nazivom "Slavonija". Iako je knjiga pisana tako da nikog ne povrijedi u njegovom nacionalnom ponosu, ukazujući na kulturne vrijednosti svih, izašla je i ovdje samo prva knjiga od planiranih pet. Očito je prigovoreno Tipografiji što se upustila u

KULTURNO-HUMANITARNO DRUŠTVO
PODRAVAC - BILOGORAC
U ZAGREBU

512.

PRISTUPNICA

Ja dr. Rudolf Horvat (Zanimanje) umirovljeni
profesor, (stan) Kaciceva ulica 20 iz Zagreba
(članovi obitelji) žena mu Jelčava Horvat, a kćerka Marija udata za dr. Hana
Arncića bankovnog činovnika u Zagrebu

pristupam u ovo društvo kao redovit član i izjavljujem, da
ću se strogo držati društvenih pravila, a obvezujem se, da ću svagda štitiťi interese društva i uložiti
truda oko širenja i procvata društva.

U Zagrebu, dne 21. lipnja 1940.

dr. Rudolf Horvat
(Potpis)

Preporučuju:

1. Joselić
2. Vukobrat Klavarić

OVJEROVLJENO I PRIHVAĆENO:

Predsjednik:

Joselić

Tajnik:

Marković

Pristupnica Rudolfa Horvata u kulturno-humanitarno društvo Podravac - Bilogorac u Zagrebu 1940. godine
(Povijesni arhiv u Zagrebu, fond društva Podravac.)

taj izdavački pothvat o Srijemu, koji je već gotovo čitav, izuzev Vukovara i Vinkovaca, odvojen od Hrvatske i pripojen Dunavskoj banovini, pa je to pitanje bilo tako osjetljivo, da se čak ni Matica Hrvatska nije usudila objaviti ovo djelo kao izdanje.²⁶

Objavljivanje ovih knjiga pokazuje da se Horvat intenzivno bavi regionalnom poviješću i poviješću pojedinih mjesta sjeverne Hrvatske, pa je o tom području objavio vrijedan broj djela od kojih ovom prilikom spominjem "Povijest Gjurjevca" (Zagreb 1940., a objavljeno je skraćeno i u **Hrvatskom Radišu**, 1940., br. 20), "Slavonski Brod" (Zagreb 1941. Posebni otisak iz Hrvatske prošlosti, knj. 1), "Gradec kod Križevaca" (Zagreb 1942., pos. otisak iz Hrvatske prošlosti knj. 2), "Prošlost grada Zagreba" (Zagreb 1942.), "Zagreb. Povijest hrvatskoga glavnog grada" (izd. Sv. Jeronima, Zagreb 1942.) i "Poviest slob. i kr. grada Koprivnice" (Zagreb 1943.). Iz Bibliografije se vidi da je obradio gotovo sva mjesta sjeverne Hrvatske, dakako sa stanovitim prazninama, jer je teško dolazio do građe ulažući vlastita sredstva za istraživanje, bez sigurnosti da će mu se ona vratiti prodajom knjiga, koje su od vlasti gledane nerado u bilo kojoj građanskoj, a naročito u činovničkoj kući. U tom njegovom radu mnogo su mu pomogli "Spomendani", koje je do 1939. objavljivao u Jutarnjem listu, odnosno "Hrvatska kronika" u **Hrvatskom dnevniku** 1940., kod čega se koristio bogatom arhivom Društva Hrvatskog zmaja. Kako bi popularizirao hrvatsku povijest, Horvat mnoge važne članke objavljuje i više puta, često u ponešto izmijenjenom obliku. Ovakvim radom postigao je da su Hrvati stalno podsjećani na svoju povijest, na svoje kraljeve, banove, migracije i izbore, suđenja i uvijek nedovoljno razrađenu gospodarsku politiku. Napustio je tridesetih godina pisanje o starijoj hrvatskoj povijesti jer nije imao sredstava za istraživanja, a pored toga nije bio priznat od vodećih ljudi hrvatske historiografije (dr. Ferde Šišića, dr. Stjepana Srkulja itd.), ne htijuci davati nikakve ustupke režimskim krugovima, pa u čitavom njegovom opusu nema niti jedan članak koji podilazi vladi.

Međutim, njegovi radovi iz novije povijesti, osobito oni za razdoblje od 1883. do 1941. danas su nezaobilazni u hrvatskoj povijesti, i mnogi povjesničari se tim radovima koriste kao izvorom (Ivan Mužić, Hrvoje Matković i dr.). Takvo je djelo osobito "Hrvatska na mučilištu" (Zagreb 1942.), koja mu je pribavila i slavu i kaznu, a koja je danas izašla kao reprint izdanje Školske knjige s nadopunama dr. Hrvoja Matkovića.

I kao što je svoj povijesni opus započeo s etnografskom baštinom Koprivnice, tako je uočljivo da se u posljednjoj etapi svog stvaranja bavi Podravinom više nego drugim područjima, a to je i zbog pripadnosti društvu "Podravec", koje djeluje u Zagrebu, a u kojem se našao i Stjepan Antoljak, rodnom iz Virja.²⁷

Horvat iskorištava jačanje Hrvatske seljačke stranke, koja već poslije 1935. postaje faktor koji režim mora uzimati u obzir, ako ne želi da se prikriveno nezadovoljstvo pretvori u revoluciju protiv kraljevine.²⁸ Mačekov rođendan svečano je proslavljen 18. srpnja 1937., a zadušnicu 9. kolovoza za Stjepana Radića došao je služiti koadjutor Alojz Stepinac.²⁹ Slobodnije se u Podravini ne samo politizira i kritizira već i piše. Novigrađanin prof. Blaž Magjer bio je redaktor zbornika "Časti i dobru zavičaja" (Zagreb 1937.) u kojem sudjeluje i Rudolf Horvat.

Koprivnički klub akademikara, zapravo studenti Zagrebačkog sveučilišta iz Koprivnice, odlučili su na glavnoj skupštini 10. listopada 1937. oživjeti javna predavanja po uzoru na pučko sveučilište u Zagrebu. Oni su sastavili plan predavanja, koji su 27. listopada članovi kluba prihvatili, i prema kojemu je trebalo organizirati stručna predavanja (iz medicine, veterine, narodnog gospodarstva, iz društvenog i narodnog života), kulturno-umjetnička i sportska predavanja, te politička predavanja o unutarnjoj i vanjskoj politici zemlje.³⁰ Kada je početkom studenog ban dr. Viktor Ružić potvrdio prijedlog koprivničkog profesora i gradonačelnika Ive Klučke, te je u gradsko vijeće ušlo 11 koprivničkih obrtnika, 9 seljaka, 3 trgovca i svega jedan činovnik, u Koprivnici je zavladao nova

klima, pa su domaći ljudi postajali sve važniji čimbenik u komunalnoj i gopsodarskoj politici. Kao prvog predavača Klub akademičara je pozvao dr. Rudolfa Horvata, i apsolvent prava Zvonimir Lipnjak ga je predstavio javnosti u **Podravskim novinama** dan prije njegovog dolaska, dajući i njegovu kratku biografiju.³¹ Horvat je održao predavanje "O povijesti grada Koprivnice" 14. studenog 1937. u dvorani Hrvatskog pjevačkog društva "Domoljub", a pozdravio ga je student prava Petar Martinović. Horvat je podsjetio stare građane Koprivnice na njihove pretke. Spomenuo je duhovne i materijalne vrijednosti koje su Podravci stvoriti, naglasivši da za dobro zavičaja treba i raditi.³²

O kasnijim Horvatovim dolascima rođacima u Koprivnicu nemam podataka, ali može biti da se nije baš slagao s Tomom Čikovićem, koji je u Horvatovom radu možda gledao nekakvu neutemeljenu i jalovu povjesničarsku rabotu, stavljajući težište samo na sadašnjost. Horvat je pak smatrao da je povijest velika učiteljica života. Horvatova knjiga "Poviest slob. i kr. grada Koprivnice" izašla je 1943. i iste je godine bila spaljena, vjerojatno zbog toga što su partizani negirali drugi povijesni kontinuitet osim simplificiranog marksističkog, baziranog na proizvodnim odnosima i klasnoj borbi. To je i razlog anateme nad Horvatom u poslijeratnom razdoblju.

Naime, kao i mnogi drugi hrvatski intelektualci i Rudolf Horvat je početno stvaranje Nezavisne države Hrvatske doživio kao oživotvorenje davnog hrvatskog sna. Međutim njegovo postavljenje za profesora na Zastavničkoj školi u Zagrebu, imenovanje za člana Hrvatskog sabora 1942., kao i imenovanje za redovnog profesora hrvatske povijesti na Filozofskom fakultetu bili su za Horvata sudbonosni, naročito kada su mediji iskoristili njegovu 70-godišnjicu da ga prikažu žrtvom velikosrpskog režima dajući mu istovremeno i epitet najvećeg hrvatskog povjesničara. To je, dakako, godilo Horvatovoj sujeti, ali istina je negdje u sredini, a valorizaciju još valja izvršiti. Činjenica je da je on danas najviše citirani, a da je prije 1990. bio najviše prešućivani hrvatski povjesničar. Isto tako moramo priznati da Horvatovi radovi često završavaju na nivou deskripcije, dakle bez zaključka, a često nedostaje i puni kontinuitet povijesnog prikaza. No kada se zna kako je obrt povjesničara težak i s kakvim se sve problemima sukobljuje svaki istraživač, onda se doista moramo diviti Horvatovom opusu u pisanoj riječi i govornom izrazu. Ovim medijima Horvat je stalno budio povijesnu svijest kod Hrvata, djelujući tako protiv službene politike i nastojanja vlasti da i u školskim knjigama što više zanemari hrvatsko povijesno pravo i tradiciju. Iz oportunističkih razloga Horvatu su vrijednost odriicali i njegovi kolege po struci, s rijetkim izuzecima.

Optužnica državnog tužitelja Hratske od 10. srpnja 1945. pokazuje da je Rudolf Horvat imao svoju vrijednost. On je optužen i osuđen zbog pisanja u zborniku "Naša domovina" (Zagreb, 1943.), gdje je Jugoslaviju nazvao "tamnicom naroda". Optužen je dakle za izraz, koji ne bi trebao smetati 1945. partizanske tužitelje, da nisu bili unitaristi ili čak velikosrbi. Osuđen, ostavši i bez građanskih prava i bez mirovine, Rudolf Horvat umire 25. svibnja 1947. duboko razočaran i ojađen, i sve više zaboravljan u vremenu dominacije klasnosti i često potkradan od kolega po struci.

Dvanaest godina poslije njegove smrti "Austrijski biografski leksikon" navodi Rudolfa Horvata kao povjesničara i pisca, rođenog u Koprivnici, u Croatiai.³³ Iako je ova biografska natuknica vrlo mala u njoj je ipak dano Horvatu priznanje koje nisu dobili mnogi drugi hrvatski povjesničari. Horvat je bio savjest povjesničara u Hrvatskoj u prvoj polovici dvadesetog stoljeća i korektor njihova ponašanja.

Bilješke:

1. *Vjesnik*, 13. III. 1993. - *Milivoj Hrnčić*, *Dr. Rudolf Horvat. Također: I. Peterlin, Glas Podravine i Prigorja*, br.10, 12. 3. 1993.
2. *Opsirniju biografiju R. Horvata s gotovo potpunom bibliografijom radova objavila sam 1991. u okviru reprint izdanja knjige R. Horvata "Poviest kr. i slob. grada Koprivnice" (Koprivnica 1991. izd. MAG, Agencija za*

- marketing, dizajn i grafičke usluge (Branko Jambrešić i Damir Mađarić). Koliko znam to je za sada jedini rad takve vrste o R. Horvatu.
3. U akciji obilježavanja 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva 1925. Horvat je napisao brošuru "Kralj Tomislav", čija je dobit od prodaje stavljena u fond za podizanje spomenika kralju Tomislavu pred željezničkom postajom u Zagrebu. Za ovu je brošuru istaknuti slikar Ljubo Babić izradio naslovnu stranicu sa slikom spomenika kakav je on predložio da se izradi. Babićev projekt nije ostvaren nego je izrađen Frangešev Tomislav na konju i postavljen na svoje današnje mjesto pred drugi svjetski rat.
 4. Oženio se 1898. Jelisavom Kruljac, koja je bila imućna, pa mu je to olakšalo istraživanja. Godine 1900. rodila mu se kćerka Ružica, koja se udala za Frana pl. Hrnčića i s njim imala dva sina, Milivoja i Mladena.
 5. **Bogdan Krizman**, Korespondencija Stjepana Radića, I, Zagreb 1972., 429. R. Horvat je sudjelovao i kod osnivanja Radićeve stranke i sve do 1924. bio je najuže vezan s njenim vodstvom.
 6. To je mišljenje imao i Josip Horvat (J. Horvat, Hrvatski panoptikum, II. izd., Zagreb 1982., 200-202.) ukazavši na razloge i načine deformiranja ličnosti ovog bana.
 7. **R. Horvat**, Preradovićeve spomen ploča, Savremenik, 1909., 533-4.
 8. Ljubić reklamira Horvatovu "Poviest Hrvatske" 1905., "Kratku poviest Hrvatske" 1908., "Povjest Međimurja" 1908. itd. Od članaka objavljuje mu "Jelačićev proglas" (Hrv. novine, 39, 24. IX. 1908.), "Veliki i Mali Bukovec" (Hrv. novine, 36, 10. IX. 1908.), "Banska četa u 18 st." (Hrv. novine, 37, 17. IX. 1908.), "7. i 11. IX. 1848." (Hrv. novine, 42, 15. X. 1908.) itd.
 9. Članke pripremljene za ovu knjižicu Horvat objavljuje u *Prijatelju naroda* 1903., *Narodnim novinama*, 1910., *Mi*, 1910., *Hrvatskim novinama*, 1911. *Naše pravice*, 1910., *Prosvjeti*, 1912. i *Javoru*, kojega je urednik, 1912. Vidjeti spomenutu Bibliografiju MKD.
 10. *Ilustrovani list*, Zagreb, 1914., 28, 663.
 11. Među takve radove valja ubrojiti rad "Borba za Šalovicu", tj. koprivničku šumu, koja je objavljena u *Mjesečniku Pravničkog društva*, 1915., br. 1, str. 379.
 12. Izdvajam: Prilozi za povijest Podravine (1913, 69-70); Koprivnički godišnji sajmovi (1913., 236-240); Kako je Koprivnica g. 1651. dobila voju maltu? (1913., 319-20); Koprivničke listine XVI. vijeka (1915., 265-301); Iz prošlosti grčko-istočne crkve u Koprivnici (1915, 238-9).
 13. Treba napomenuti da je i u Koprivnici postojao logor za internirane Srbe iz Srijema i za Talijane, a bilo je i nešto Francuza.
 14. Horvat objavljuje studiju "Iz povijesti hrvatske Podravine" (*Dom*, 1918., br. 4, 6, 8, 10).
 15. *Jutarnji list*, 2586, 9. II. 1919.
 16. Arhiv Instituta za suvremenu povijest u Zagrebu, zbirka XXI, 4/169 - 6-14-54/19 - Pred. Zem. vlade 911 pov od 12. II. 1919.
 17. *Obzor*, 100, 6. V. 1919; *Riječ*, 175, 2. V. 1919. i 180, 7. V. 1919; *Novo vrijeme*, 6. V. 1919. - Jakobinac, Jedno pitanje koje treba razbistriti. Horvata se okrstilo Radićevim kartešom, koji je i u školi "tjerao Radićevu politiku, te da treba snositi Radićevu sudbinu, a ne da još bere mirovinu".
 18. U štrajku je učestvovao i moj otac Vinko Kolar (rođ. 1900.), što ga je stajalo dvije godine čekanja na posao nakon što je završio pravo. Štrajkali nisu samo Vladimir Kalember, Stevan Ljubičić, Marko Igrački, Vladimir Letica i Jovo Dobrović iz Donjogradske gimnazije (*Novosti*, 123, 8. V. 1919. - Afera dr. Rudolfa Horvata). Štrajk studenata prava spominje S. Radić u pismu Mariji Radić (**B. Krizman**, n. dj., II, 133).
 19. Tretman u koprivničkoj policiji ostao je u sjećanju i Josipu Brozu Titu kada je bio izgnan iz Koprivnice zbog pokušaja sindikalnog organiziranja radništva "Danice", te je nerado o tome pričao i dugo vremena poslije drugog svjetskog rata otklanjao dolazak u ovaj grad.
 20. **M. Kolar-Dimitrijević**, Virje od kraja prvog svjetskog rata do šestosijećanske diktature, zbornik Virje na razmeđu stoljeća, V, 1993.
 21. *Jutarnji list*, 24. VI. 1926. - Smrt istaknutog hrvatskog borca i kulturnog radnika; Arhiv Hrvatske, Društvo hrvatskog zmaja, kut. 111, spis od 25. IV. 1923., te kut. 112 A - 504. Žličar je bio prijatelj Mate Sudete i Tome Čikovića.
 22. **Stjepan Krčmar**, Hrvatski sokol u Virju, Virje na razmeđu stoljeća, 2, 1983., 78.
 23. **Hrvatski narod**, 1197, 26. XI. 1944. - Martin Lopin, Dvostruki jubilej dr. Rudolfa Horvata. Već sam spomenula Horvatov interes za kralja Tomislava i objavljivanje njegove brošure o kralju Tomislavu na čijoj naslovnoj stranici je idejna skica spomenika Ljube Babića.
 24. Arhiv Hrvatske, Društvo hrvatskog zmaja, kut. 100 - dosje Horvat.
 25. Isto.
 26. U *Jutarnjem listu*, 7587, 14. III. 1933. navedeno je da će Horvatovu radnju o Srijemu objaviti Matica Hrvatska. Tipografija je bila izdavačka kuća koja je objavljivala provladinu štampu.
 27. Povijesni arhiv u Zagrebu, Opatička ul., fond "Podravec", pristupnice.

28. Tako npr. Izvještaj koprivničke gimnazije za 1936./37. objavljen je ekavicom, što je u *Podravskim novinama*, 27, 3. VII. 1937. oštro kritizirano izjavom da mi nismo u Srbiji.
29. Na čelu kotarske organizacije HSS-a je dr. Ivo Vedriš, a u gradu Tomo Čiković.
30. *Podravske novine*, 38, 18. IX. i 44, 30 X. 1937.
31. 46, 13. XI. 1937. - Z. Lipnjak, Dr. Rudolf Horvat.
32. *Podravske novine*, 47, 20. XI. 1937. Horvat je ukazao i na velike pokretne vrijednosti župne crkve u Koprivnici, pa je četiri dana nakon predavanja izvršena provala u crkvu i kradom monstranca, četiri kaleža i drugih stvari nanesena crkvi šteta od 18.600 dinara (*Podravske novine*, 52, 24. XII. 1937.).
33. *Österreicher biograf. Lexikon (1815.-1950.)* Beč 1959., 2. sv. - Sveuč. biblioteka sig. 332.523.